

Beži, beži, o lenoba!
V tvojo družbo jaz ne grem.
Ti si mladih let grdoba,
trdno se ti odpovem.
Mlade lene postopače čaka strgani rokav.
Oj lenuhe poležuhe, té bo glad po svetu gnal.

ZVEDAVE PUNCE V LETU 2018/2019

ZVEDAVE PUNCE V LETU 2018/2019

Pesem na naslovnici nam je na enem od srečanj povedala Majda. Bila je vzgojni prijem njene mame. Vsako jutro je bila njihova budnica.

Članice krožka smo bile tudi v tem letu zvedave, in to ne samo v imenu. Naša osnovna usmeritev je še vedno samooskrba in zdrav način življenja. Zato smo letos v okolici iskale pridelovalce in predelovalce hrane, ki delujejo prijazno do narave in so osnova za zdravo življenje. Obiskale smo kmetijo Malenšek v Žlebeh, ki se ukvarja s pridelavo in predelavo mleka, in eko kmetijo Logar v Lokarjah, ki je znana po pridelavi eko žit. Na obeh kmetijah smo izvedele marsikaj zanimivega in poučnega.

Ko smo pripravljale program in se odločile za pletenje, nas je zanimalo, kako je bilo nekdanje s to dejavnostjo v naših krajih. Poiskale smo sogovornike in zapisale njihove pripovedi. Ne domišljamo si, da smo izvedele in povzele vse, kar se je dogajalo, za začetek in razmislek o naši tovrstni preteklosti pa je že nekaj.

Kadar smo bile »doma«, smo se urile v polstenju, veliko časa pa smo namenile tudi pletenju in kvačkanju. Pletle smo nogavice in tako »obule« naše sorodnike in prijatelje, nekaj pa jih bomo podarile tudi Zavodu za gluhe in naglušne Ljubljana, ki jih bo prodal v knjigarni in trgovnici Zebra Gre Na Luno. Nekakšno pletenje je bilo potrebno tudi, ko smo izdelovale ograjice za naš Vaški vrt.

Kvačkale smo prijemalke, ki nam v kuhinji vedno pridejo prav, pa kakšna bo še vedno na voljo, da z njo še koga razveselimo. Potem so se nas lotili virusi in ukrotile smo jih tako, da smo nakvačkale virus šale, čudovite trikotne šale z luknjicami.

Veliko nam pomenijo izdelki, ki jih ustvarjamo, pa tudi druženje nas razveseljuje in povezuje. Vmes si povemo še recept za posebno okusno jed in izmenjujemo izkušnje o vrtnarjenju ... Prav je tako! Naj traja!

Na razstavi si le oglejte naše izdelke!

Anči Pipan

Zvedave punce v letu 2018/2019

Pripravile: članice študijskega krožka Zvedave punce

Uredila: Anči Pipan

Fotografije: Anči Pipan in Eva Fabjančič

Oblikovanje in tisk: Peter Fabjančič

Založil: Gorenjski muzej

Zanj: mag. Marjana Žibert

Smlednik, maj 2019

PLETENJE V SMLEDNIKU NEKDAJ

Vemo, da so bile mnoge družine med prvo in drugo vojno ter v času po vojni revne, težko so se preživljale.

Mame so bile zelo delavne in so iskale načine, da bi v družinski proračun prispevale nekaj denarja. Ko so se začele ukvarjati s pletenjem, so bile pri tem kar uspešne. Zlasti v zimskem času so se zbirale v skupine, da je čas med pletenjem v družbi hitreje minil.

Največ se je pletlo pri Kobalčkovi Francki, Francki Nahtigal. Živela je sama. Pri njej so se srečevale stare in mlade pletilje iz vse soseščine, ki so ročno pletle oblačila za otroke in odrasle. Dogovorjene so bile s potovkami. To so bile ženske, ki so s kolesi po Gorenjski prodajale različno blago. Te so prodajale tudi njihove ročno pletene izdelke.

Kasneje so si nekatere pletilje nabavile tudi stroje, da je šlo hitreje.

Veliko vlogo pri dejavnosti pletilj je imel trgovec Anton Grajzar, ki je imel trgovino z mešanim blagom »Pr Potovc«. Podedoval jo je od staršev. Leta 1924 se je poročil z Ivanko iz Beričevega. Bila je veščica trgovine in ustvarila sta si družino s šestimi otroki. Rabila sta pomoč za varovanje otrok. Anton je v Ljubljani našel mlado, 15 ali 16 let staro dekle, in jo pripeljal v Smlednik. Doma je bila iz Bašlja. Kasneje se je to dekle poročilo k Pangeljčku v Smlednik in postalo Minka Ferbar.

Pri Grajzarjevih je trgovina lepo napredovala, začeli so se ukvarjati tudi s pletilstvom, organizirali so pletilje. Oče se je povezal z dvema trgovskima potnikoma, ki sta mu izdelke prodajala. Pletenine so bile v začetku izdelane ročno, kmalu pa tudi strojno. Minka se je strojnega pletenja naučila pri Vengustu. Znanje je posredovala naprej. Več mladih gospodinj je tedaj kupilo pletilne stroje. Še dolgo po drugi svetovni vojni so pletle za trgovine. Najpogosteje so izdelovale razne bombažne nogavice – otroške »žabe«.

Najdlje se je s pletilstvom ukvarjal Stane Grajzar, Antonov sin. Leta 1968 je kupil pletilni stroj iz Nemčije. Pletilsko obrt je opustil v letu 1991.

Moji sogovorniki so se spomnili, da so se s strojnim pletenjem ukvarjale:

Minka Ferbar, Pangeljčkova iz Smlednika, Jera Petač, Goltnarjeva iz Valburge, Manca Oseli, Bošnarjeva iz Smlednika, Marija Strojan,

Navretova iz Smlednika, sestri Tilka in Manca Ocepek, Pregelnovi iz Valburge, Minka Debeljak, Lenartova iz Smlednika, Tilka Gašperšič, Jurčkova, in Justina Žerovnik, Grmičeva, iz Valburge. V Valburgi pri Vengust pa je baje pletlo več pletilj skupaj.

Pletenine so prodajale tudi ženske same. Manca Grajzar, Šlosarjeva iz Valburge, je povedala, da sta njena mama Marjana Tršan, Plavškova iz Hraš, in Angela Štiren, Silvestrova iz Hraš, prodajali pletenine po medvoških in škofjeloških hribih. Hodili sta ves teden. Spali sta pri kmetih na klopci pri peči. Ravno tako sta tudi Manca Gantar, Govekarjeva, in Micka Rismondo, Francetova iz Valburge, prodajali pletenine. Hodili sta na vlak v Medvode. Pot ju je vodila na Dolenjsko in v Belo krajino vse do hrvaške meje.

Ko je v Zgornjih Gameljnah začela delovati tovarna Rašica, se je veliko pletilj zaposlilo tam.

Po pripovedovanju zapisala Marinka Šubic

Nekdaj so se pletilje zbirale pri Kobalčkovi Francki, v študijskem krožku Zvedave punce, ki deluje v organizaciji Gorenjskega muzeja Kranj, po metodi Andragoškega centra Slovenije, pa smo pletle: Slavi Ciprle, Eva Fabjančič, Majda Ferbar, Olga Mali, Sonja Pavlič, Mimi Rebolj, Marinka Šubic, Marija Ulčar in mentorica Anči Pipan.

PLETILJE V SMLEDNIKU

Marsikaj je že napisanega o Smledniku, o pletiljah, štrikarjah, kot smo jim takrat rekli, pa še nisem ničesar zasledila. Ta obrt, če ji lahko tako rečemo, je bila v letih od 1930 do 1940, pred drugo svetovno vojno, precej razvita. Možje so šli na delo, ženske pa so z otroki ostale same doma. Takrat so naše ženske začele s strojnim pletenjem jopic, puloverjev ... Vsaka je morala imeti svoj pletilni stroj, ki verjetno ni bil poceni. Mogoče se je take oblike sodelovanja prvi spomnil trgovec, ki jim je priskrbel material, ki so ga potrebovale. Največ je bilo najcenejšega prediva, potem volne, nato pavole, najmanj pa svile. Ves material je bil v balah in štrenah, ki jih je bilo treba previti. Vsako štreno je bilo treba dati na tako imenovano marelo ali vreteno, ki se je vrtelo s pomočjo kolesa. Kolo je vrtel tisti, ki je navijal. Nitka se je z vretena odvijala na špulo, ki je bila kasneje nameščena na pletilni stroj.

To delo smo opravljali tudi otroci, za kar smo dobili plačilo, pet ali šest dinarjev na dan. Nekaj je pač bilo, če vemo, da je bila takrat štruca kruha dva dinarja. Tudi midva z bratom sva hodila navijat k Pangelčkovi mami. Jaz sem hodila dopoldne, ko je bil brat v šoli, on pa popoldne, ko sem bila v šoli jaz. Skupaj sva zaslužila šest dinarjev. Njemu je bilo to kmalu premalo, jaz pa sem kar vztrajala. Navijat sem hodila še v Valburgo k Vengust, kjer sta bili dve, morda celo tri pletilje. Zaslužen denar sem dala mami.

Pletilje so pletle po naročilu trgovca Potovca. Spletle so posamezne dele jopic, puloverjev, brezrokavnikov, včasih pa tudi kaj drugega. Te dele so potem šivilje zašile. Pletiljam je dal trgovec knjižice. Vanje je zapisoval vse, kar so pri njem kupile. Konec meseca so poračunali.

Pletilje, ki se jih spomnim:

Marija Ferbar, Pangelčkova

Marija Strojan, Navretova

Kristina Barbo, Barbotova

Dani Ločniškar, Kadivčeva

Vida Žitnik, poročena Brank, Jakčeva

Marija Oseli, Bošnarjeva in njena sestra Milka Škulj

Urša Vengust, Marevževa

Ivana Vengust in njena hčerka Justina Rozman, poročena Žerovnik, iz Valburge

Tina Grajzar, Bojova iz Hraš.

Med pletiljami je bila tudi moja teta Manca Jenko - Štrajtova.

Imela je manjši pletilni stroj in je nanj pletla nogavice. Najprej je napletla patentni del. Na začetku si je pomagala s posebno pripravo, »kampelnom«. Namestila je uteži, da so vleklo pletivo navzdol. Ko je bil patent dovolj dolg, je vse nabrala na igle. Prvo vrsto je potegnila zelo previdno, ostale pa bolj pogumno. Tako je napletla peto in stopalo. Patentni del je zašila skupaj. Kasneje so ji nosili strgane nogavice, ona pa jih je »podštrikala«. Najprej je odrezala raztrgani del in zanke nabrala na igle, napletla je torej nekakšen nov del nogavice, ki ga je spojila s prinešeno nogavico. Nogavice je prodajala po Smledniku in sosednjih vaseh. S tem je zaslužila toliko denarja, da bi lahko kupila Marevževo bajto, ki je bila tedaj na prodaj. Za to se ni odločila. Denar je imela v hranilnici. Začela se je vojna, med katero je izgubila vse prihranke.

Teta in tudi druge ženske so pletle tudi kite iz slame za slamnike. Te so delale iz domače ržene slame, ki so jo morale prej pripraviti. Vsa je morala je biti iste dolžine. Kite so nato prodajale v tovarno slamnikov, v Mengeš. Tudi pri tem delu so jim pomagali otroci, saj je vsak dinar prišel prav.

Po vojni pa se je vse spremenilo ...

Pripovedovala Marija Oblak, zapisala Anči Pipan

**POLSTILE SMO ČOPATE, PODRITNIKE
IN ČEBELE.**

KVAČKALE SMO KUHINJSKE PRIJEMALKE IN VIRUS ŠALE.